

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Povídání a nápady pro učitele, vedoucí a vychovatele, děti i jejich rodiče.

DOVAKERIBEN PAL LE ČHAVESKERE ČAČIPENA

O Vakeriben, so šaj šegitinel le romane čhavage, lengere dadenge the dajenge,
the savore manušenge, so len bararen u sikhaven.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Povídání a nápady pro učitele, vedoucí a vychovatele, děti i jejich rodiče.

DOVAKERIBEN PAL LE ČHAVESKERE ČAČIPENA

O Vakeriben, so šaj šegitinel le romane čhavenge, lengere dadenge the dajenge,
the savore manušenge, so len bararen u sikhaven.

Ahoj, kluci a děvčata!

Jsem váš kamarád a ochránce, i když se asi budete divit, jak se jmenuji. Nazvali mě totiž ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE. Proč a jak se to stalo? Před rokem 1980 se sešli zástupci z mnoha zemí naší planety a rozmlouvali o tom, jak se dětem žije v Evropě, Asii, Africe, Americe i Austrálii, zkrátka všude na Zemi. Ukázalo se, že je to moc a moc různé, někde dobré, jinde více než špatné až zlé.

Každá země na světě má spoustu různých zákonů, smluv a úmluv, vlastních i mezinárodních, kterými se řídí jak vlády a parlamenty, tak i občané. Všude se však mluví především o dospělých lidech, ale o dětech jen málo a někdy vůbec ne. A tak bylo rozhodnuto vypracovat a sestavit jeden mezinárodní dokument, který by shromáždil a upravil práva dětí pro všechny země na naší planetě stejně. Tak jsem se zrodila já, ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE.

Přijalo a schválilo mne Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN) 20. listopadu 1989.

Čhavale, čhajale!

Me som tumaro kamaratos u som adaj, kaj tumen te arakhav. Talam dena avri o jakha, sar šunena, savo čudno nav man hin. Vičinen man o Dovakeriben pal le čhaveskere čačipena. Soske u sar pes oda ačhiŕa? Varekana anglo berš 1980 pes zgele o bare raja andal but thema amara Phuvatar u denas дума pal oda, sar dživen o čhave andre Evropa, Asija, Afrika, Amerika the Australija – feder te phenel andre savore phuva pro svetos. Dodžanle pes, hoj andre varesave phuva peske o čhave dživen lačhes, avrether na avka lačhes u avrether igen phares.

Dojekh phuv pro svetos likerel but varesave dovakeribena the čačipena, kaj hin pisimen, so šaj u so našti keren savore manuša, so andre odi phuv dživen. Kajča všadzik pes vakerel pal o bare manuša, pal o čhave ča čino u varekaj sar te bi pre čhave calkom bisterde. Vašoda peske oda bare raja phende, hoj savore jekhetane kerena o dovakeriben u pisinena andre ajse čhaveskere čačipena, so bi mušinenas te likerel savore phuva jekh sar aver. Avka avl'om pro svetos me – Dovakeriben pal le čhaveskere čačipena.

Záhy mne pak přijalo 187 členských států OSN a připojily se i další státy. Platím tedy i v České republice, a to od jejího vzniku dne 1. ledna 1993.

Nemůžu ovšem nikomu přímo pomáhat nebo ho chránit, když mne sám nezná. A to platí i pro vás, chlápce a děvčata. Proto uděláte dobře, když si mne přečtete a popovídáte si o mně ve škole s učiteli, s vychovateli, vedoucími, kamarády, když o mně povíte i svým rodičům a příbuzným. Nemusíte se mne učit nazpaměť, hlavní je, že o mně víte a budete se snažit, aby vaše práva, práva dětí, byla dodržována, jak dětmi, tak i dospělými.

Nezapomeňte však, že s právy, která vám zajišťuji, přicházejí i povinnosti. Je tomu tak v každé lidské společnosti a platí to i v té naší. I o nich se v této knížce můžete dozvědět.

Kluci a děvčata, ať jsem vám dobrým rádcem i kamarádem.

vaše

Úmluva o právech dítěte

Úvodem

Články Úmluvy jsou zde pro vás uvedeny ve zkrácené úpravě a nejsou v právnickém jazyku, jako v originálu. Je to proto, abyste jednotlivé články lépe pochopili a poznali. Vždycky máte možnost a právo přečíst si celou Úmluvu v plném znění, a jistě to uděláte, až vyrostete a budete to potřebovat.

Zatím si čtete a povídejte o Úmluvě, jak je pro vás připravena například v této knížce. Pomohou vám s tím možná i rodiče, ale určitě vaši učitelé, vychovatelé a vedoucí z některých sdružení i další dospělí. Podívejte se i na obrázky a malé kreslené příběhy, které vám také přiblíží některé články Úmluvy.

A teď už se pusťte do čtení! Pěkně pomalu a pozorně, jeden článek za druhým – až do konce.

Avl'om pro svetos pro baro zgellipen – Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN), oda has 20. novembris 1989. O raja andal o 187 phuva denas o lav, hoj man andre lengere phuva likerena. Palis denas o lav mek aver phuva. Andre Čechiko republika oda has 1. januaris 1993, kana man chudle te likerel.

Ale našti ňikaske pomožinav abo les arakhav, te man jov korkoro na prindžarel. No, a oda hin, so tumenge kamav te phenel, čhavale the čhajale. Lačhes kerena, te man pregenena u dena pal mande дума tumare učitelena andre škola, tumare kamaratena u te pal mande phenena tiž tumare dadeske tumara dake the savora familijake. Na mušinen pes te sikh'ol savoro le šerestar, peršo hin, kaj man prindžarena u merkinena, kaj tumare čačipena, le čhaveskere čačipena, te aven likerde savore čhavenca the bare manušenca.

Ma bisteren, hoj čačipena tumenge phenen, so šaj kerena, ale tiž so našti kerena u so mušinen te kerena. Oda mušinen te likerel savore manuša pro svetos, the tumen. O čačipena arakhena tiž andre odi knížka.

Čhavale the čhajale, mi del o Del, kaj tumenge te avav lačo kamaratos the radcos.

tumaro

Dovakeriben pal le čhaveskere čačipena

Angluno lav

O Dovakeriben hin adaj vaš tumenge čeporo prekerdo, nane pisimen pravnickone čhibeha, sar les pisinde o bare raja. Oda hin vašoda, kaj dojekh kotor feder te prindžaren u achal'on. Sar te na, hin tumen čačipen te pregenel peske calo Dovakeriben, oda bizo kerena akor, kana avena bare.

Akana genen u den дума pal o Dovakeriben avka, sar hin vaš tumenge pisimen andre odi knížka. Talam tumenge pomožinena tumare dada the daja, bizo tiž tumare učitel'a, vychovatel'a the aver bare manuša. Dikhen tiž prekipoca the cikne kreslimen vakeribena, hin adaj vaš oda, kaj feder te achal'on varesave kotora andal o Dovakeriben.

Akana imar chuden te genel! Šukares polokes the god'aha genen jekh kotor pal aver – dži andro agor.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

DOVAKERIBEN PAL LE ČHAVORES- KERE ČAČIPENA

Článek 1. Dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší 18 let.

Člankos 1. Čhavo hino dojekh manuš, ternder dešuocho beršenca.

Článek 2. Všechna práva patří všem dětem. Dítě musí být chráněné před jakoukoli formou diskriminace.

Člankos 2. Savoren čhaven hin savore čačipena. Le čhaven kempel te zarakhel pedal savorestar telethovibnestar.

Článek 3. Zájem dítěte musí být prvořadý a nadřazený nad vším, co se ho týká.

Člankos 3. Jekhfeder čhaveskere čačipena musaj te jel anglune. Čhaveskero čačipena musaj te jel thode opre savoreste so pal lende džal.

Článek 4. Povinností státu je zabezpečit, aby každý dodržoval práva tak, jak jsou uvedena v Úmluvě.

Člankos 4. Themutnoskero kampilšagos hino, kaj te dojekh dženo likerel savore čačipena, sar hine pisimen andro Dovakeriben.

Článek 5. Stát musí respektovat práva a odpovědnost rodičů a postarat se o to, aby zabezpečil dítěti takovou pomoc, která vede k rozvoji jeho osobnosti.

Člankos 5. O them mušinel te likerel dadeskere the dakere čačipena, kaj den peskere čhaveske ajsi pomoca, savi hiňi jekhfeder pedal peskero sasto baripen.

Článek 6. Každé dítě má přirozené právo na život.

Člankos 6. Sakones čhaves hin čačipen pro dživipen.

Článek 7. Každé dítě má právo na jméno, státní příslušnost, má právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

Člankos 7. Sakones čhaves hin čačipen pro nav, themutno andrethodipen, čačipen te prindža-

---

rel peskere dades the da, the čačipen pro lengero bajišagos.

Článek 8. Stát má povinnost chránit a, pokud by to bylo potřeba, obnovit totožnost dítěte, tzn. jeho jméno, rodinné svazky a státní příslušnost.

Člankos 8. Themutnoske-ro kampelišagos hino te bajinel pal oda, kaj savoren čhaven hin peskero nav, famelijakeri vjazka the themutno andrethođipen.

Článek 9. Dítě má právo žít se svými rodiči, pokud je to v jeho nejlepším zájmu, v případě, že je od jednoho nebo obou rodičů odděleno, má právo udržovat kontakt s oběma rodiči.

Člankos 9. Čhaveskero čačipen hin te dživel peskere dadeha the daha andre jekhfeder vjazka, the šaj arakhel pes jekheha maškar lende, kana na dživen jekhetane.

Článek 10. Za účelem spojení rodiny mají děti a rodiče právo opustit jakýkoliv stát, nebo se do něj vrátit, aby byli opět spolu jako rodina.

Člankos 10. Kaj pes te likerel famelija, le čhaves the leskere dades the da hin čačipen te denašel andal peskero them, the pes andre te visarel, kaj te jel famelija jekhetanes.

Článek 11. Stát má povinnost předcházet únosům dětí do zahraničí, zabraňovat únosům, vytvářet podmínky pro vrácení dětí rodičům do jejich země.

Člankos 11. Themutnoskero kampelišagos hino, kaj te le čhaven vareko na dolel andre aver thema, the skerele ajse čačipena so visaren le čhaven pale le dadeske the dake.

Článek 12. Děti mají právo svobodně vyjádřit svůj názor, stejně tak právo na to, aby jejich názory byly brány v úvahu v záležitostech, které se jich týkají.

Člankos 12. Le čhaven hin čačipen te phenel so kamen, the čačipen pre oda, kaj te lengere nava hine šunde andal savoren manušen.

Článek 13. Děti mají právo vyjádřit svůj názor, vyhledat a šířit informace bez ohledu na hranice, přitom musí respektovat práva nebo pověst jiných.

Člankos 13. Le čhaven hin čačipen te vakere pal so kamen the pal savoren manušen, aře mušinen te likerel čačipena avre dženen.

Článek 14. Děti mají právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství s ohledem na vhodné vedení rodičů.

Člankos 14. Le čhaven hin čačipen pedal peskero gondolipen, the devleskero gondolipen jekhetane le dadeha the daha.

Článek 15. Děti mají právo svobodně se sdružovat a pokojně se shromažďovat.

Člankos 15. Le čhaven hin čačipen te zdžal pes jekhetane sar kamen.

Článek 16. Děti mají právo na ochranu před narušováním vlastního soukromí, rodiny, domova a korespondence a před útoky na svou pověst a dobré jméno.

Člankos 16. Le čhaven hin čačipen pro peskero smiripen andro kher, kaj bešen, pro lila, so chuden abo bičhaven, the pro peskeri pařiv the lačo nav.

Článek 17. Stát zabezpečuje dětem přístup k informacím, podporuje hromadné sdělovací prostředky, aby šířily informace a materiály prospěšné pro děti, podporuje tvorbu a rozšiřování dětských knih.

Člankos 17. O them del le čhaven o informaci andal o televizija the radios, šegitinel le čhavege te chudel informaci, kaj te džanen pal

savoreste, so lenge kempel, del avri e gend'a pedal o čhave.

Článek 18. Oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu dítěte a stát zabezpečuje příslušnou pomoc při plnění úlohy výchovy.

Člankos 18. Soduj džene – o dad the e daj – baren peskere čhaven the them lenge šegitinel.

Článek 19. Stát musí učinit všechna opatření proti jakémukoli tělesnému, duševnímu nebo sexuálnímu zneužíváním. Musí dítě chránit před nedbalým zacházením, týráním nebo vykořisťováním.

Člankos 19. O them mušinel te skerkerel savore čačipena, kaj le čhaven ňiko te na marel, na chasňarel avri, bajinel lendar pal savorestar.

Článek 20. Děti, které jsou zbavené rodinného prostředí, mají právo na zvláštní ochranu a péči.

Člankos 20. Le čhaven – so len nane famel'ija – hin čačipen pro špecialno arakhipen.

Článek 21. Tam, kde je povolené osvojení, musí být nejlepší zájmy dítěte nejdůležitějším hlediskem tohoto osvojení.

Člankos 21. Te peske vareko kamel le čhas te lel ke peste, mušinel te skerel jekhfeder maškari-pen pedal leskero dživipen. Jekhfeder čhaveskere čačipena musaj te jel andre oda anglune.

Článek 22. Dětem, které jsou uprchlíky, nebo žádají o uznání postavení uprchlíka, musí být státem poskytnuta potřebná pomoc.

Člankos 22. Le čhaven, so denašle andal peskero them, abo kamen te ačhol andro aver them, o them del savore čačipena the zarahipen.

Článek 23. Tělesně nebo duševně postižené děti mají právo na zvláštní péči, vzdělání a školení, které jim má umožnit plnohodnotný život ve společnosti.

Člankos 23. Skaličimen the phares nasvale čhaven hin čačipen pro špecialno

bajišagos the sikh'aripen, so lenge phundravela lačo džvipen.

Článek 24. Děti mají právo na tu nejlepší zdravotní péči a stát se stará o to, aby všechny děti měly rovný přístup k zdravotnickým službám.

Člankos 24. Le čhaven hin čačipen pro jekhfeder bajišagos pal lengero sast'ipen, the them ba-

jinel pal oleste, kaj te savore čhave šaj chuden o bajišagos jekh sar aver.

Článek 25. Dítě, které bylo svěřeno do péče, ochrany nebo léčení v lékařském nebo jiném ústavu, má právo na pravidelnou kontrolu zacházení s ním.

Člankos 25. O čhave, so hine thode andre aver bajišagos abo andro ustavos, hin čačipen pre sa-jekh kontrola pedal o bajišagos.

Článek 26. Děti mají právo na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění.

Člankos 26. Le čhaven hin čačipen pro lačo džvipen the pal savoreste so pal oda džal.

Článek 27. Každé dítě má právo na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Člankos 27. Sakones čhaves hin čačipen pre savoreste, kaj te mištes barol, kaj les ňiko te na obmedzinel.

Článek 28. Děti mají právo na vzdělání, přitom se jim musí dostat bezplatné a povinné základní vzdělání. Stát musí zabezpečit, aby kázeň ve školách byla zajišťována způsobem, který neohrozí jejich důstojnost.

Článek 28.

Le čhaven hin čačipen pre sikh'ariben. O them mušinel te skerel čhavage zakladno sikh'ariben hjaba. Dada the daja mušinen te bičhavkerel peskere čhaven andre škola. O them del o lav, hoj o učiteľa bararena čhaven avri avka, kaj te na thoven lengeri pařiv tele.

Článek 29. Stát se zavazuje, že děti budou vychovávány k posilování úcty k lidským právům, k posilování úcty ke svým rodičům, k vlastní kultuře, jazyku, k posílení úcty k životnímu prostředí.

Článek 29. O them del o lav, hoj čhave barona le savorencu manušengere čačipenca, kaj te sikh'ona te del pařiv peskere dades the da, peskeri čhib, kultura the savoro džido.

Článek 30. Děti mají právo, pokud jsou členy menšiny, vyznávat a praktikovat vlastní náboženství a používat vlastní jazyk.

Článek 30. Le čhaven hin čačipen te pařal oleske so kamen, so peske korkore udžanen, the šaj vakeren peskera čibaha.

Článek 31. Děti mají právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jejich věku a na svou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

Člankos 31. Le čhaven hin čačipen pro peskero ačhaliben the fajronti, šaj pes bavinen u keren buťa, so hine thode pre lengere čhavorikane berša.

Článek 32. Děti nesmí být hospodářsky vykořisťované a nesmí vykonávat práce, které by pro ně byly nebezpečné, bránily jim ve vzdělání, nebo škodily jejich zdraví a mravnímu či sociálnímu rozvoji.

Člankos 32. O Del mi zarakhel, kaj te le čhaven vareko ispidel andre chočsave buťa, save hine pedal lende bibachtale. O čhave našti keren buťa, save bi kerenas bibacht lengere sastipnaske.

Článek 33. Stát zaručuje, že vykoná vše pro to, aby děti byly chráněny před nezákonným užíváním drog a před účastí na jejich šíření a výrobě.

Člankos 33. O them del o lav, hoj kerela savoro pedal oda, kaj te le čhavage ňiko na kerel bibacht le drogenca.

Článek 34. Stát zaručuje, že bude děti chránit před všemi formami sexuálního zneužívání a vykořisťování.

Člankos 34. O them del o lav, hoj le čhaves ňiko bibachtale na chasňarela avri aňi les na bikenavela.

Článek 35. Stát vytvoří všechny podmínky k tomu, aby zabránil únosům dětí, prodeji nebo obchodování s nimi.

Člankos 35. O them del o lav, hoj skerela ajsjo dživipen pedal o čhave, kaj len ňiko te na lel zora-ha pre aver than, na bikenavel len the savoro so pal oda džal.

Článek 36. Stát bude chránit děti před všemi ostatními formami vykořisťování.

Člankos 36. O them zarakhela čhaven pedal savoro bibachtalo nalačipen.

Článek 38. Dítě mladší 15 let nesmí stát povolán do ozbrojených sil, ani se nesmí přímo účastnit bojů.

Článek 37.

Žádné dítě nesmí být svévolně zbavené svobody. Dítě, které je držené ve vazbě, má právo na okamžitou právní pomoc a kontakt se svojí rodinou.

Člankos 37.

Dojekh čhaves hin sloboda. Le čhaves, so hino andre berte-na, hin čačipen pro čačipnaskero šegitišagos the kontaktos peskera famel'ijaha.

Člankos 38. Le čhaves, saves nane dešupandž berš, našti te lel ko slugadža, the našti aj pes mar-el andro mariben.

Článek 39. Děti, které se setkaly s ozbrojenými konflikty, s mučením, s týráním nebo vykořisťováním, mají právo na podporu tělesného a duševního zotavení.

Člankos 39. Le čhaves so pen marenas andro daresavo mariben, hin čačipen pro fyzicko the vo-d'akero šegitišagos.

Článek 40. Děti, které porušily zákony, mají právo získat právní pomoc, záruky a zacházení, které podpoří jejich smysl pro důstojnost a zájem pro návrat do společnosti, jejíž zákony bude dodržovat.

Člankos 40. Le čhaves, so mosarde o themutna čačipena, hin čačipen te skerel peske šegitišagos. Avka lenge dela o them mek jekhvar phundrado drom, kaj pes te visaren maškar pačivale manuša, kaj imar likerena savore themutna čačipena.

Dočetli jste? Jak se vám Úmluva o vašich právech líbí?

Pokud v ní něčemu nerozumíte, teď je čas na to, abyste o výklad a vysvětlení požádali dospělé, nejlépe ve škole učitele, třeba i vychovatele nebo vedoucího (to když jste členy nějakého sdružení pro děti, jako je Pionýr, www.pionyr.cz). A třeba najdete radu i pomoc u některého známého ze svého okolí.

Imar dogend'an? Sar pes tumenge O Dovakeriben pal tumare čačipena pačinel?

Te vareso na acha'on, lačhes kerena, te mangena bare manušen, kaj tumenca pal oda te rozvakeren. Den duma le učitel'enca andre škola, vychovatel'enca, the aver manušenca (te phiren andre varesavo čhavoreskero organizacija sar o Pionýr, www.pionyr.cz). Šaj tumenge pomožinen tiž bare manuša tumara famel'ijatar.

Poznámka: Články jsou uvedené ve zkrácené formě a nejsou formulované právnickým jazykem, jako v Úmluvě. V případě, že potřebujete někoho seznámit s úplným zněním konkrétního článku, použijte formulaci, která je v Úmluvě. Úmluva byla přijata usnesením Valného shromáždění 20. 11. 1989 a nabyla platnosti 2. 9. 1990. Použití „dětského“ jazyka na jednotlivé články je kvůli tomu, aby text byl dětem srozumitelnější.

UMÍTE SI HRÁT?

Říkáte si: Co je tohle za otázku? Samozřejmě, že znáte nějaké hry, třeba i ty na počítači. Ale umíte si hrát s kamarády, se spolužáky, třeba doma, na ulici, na hřišti, v parku, v přírodě?

Zase říkáte, že ano – na schovku, na babu, vybíjenou, panáka... Co kdybyste zkusili nějakou novou hru? Třeba takovou, která vám pomůže poznat nebo přiblížit Úmluvu? Můžete si je zahrát sami mezi sebou, nebo s kamarády ze školy, z Pionýra či jiného sdružení.

JAK PŘEDSTAVIT POZEMŠŤANY

Představte si, že na naší planetě přistáli mimozemšťané – a právě někde u vás. Jak byste jim lidi představili?

Máte k tomu papíry, barevné papíry, tužky, pastelky, různé časopisy, nůžky, lepidlo. Kreslete, lepte, stříhejte, vyrábějte – obrázky, plakáty, koláže, třeba i nějaké papírové modely.

Tohle bude úkol vhodný zejména pro mladší děti, zatímco vy starší můžete přemýšlet o tom, jak

mimozemšťanům vysvětlit, že na Zemi máme různé rasy, lidi různých barev pleti a národů. Zamyslete se tedy nad tím, jak byste tohle názorně, ale i povídáním návštěvníkům z jiné planety vypověděli a ukázali.

Poznámka pro vedoucího hry: Děti by se měly zamýšlet nad tělesnými znaky, nad potřebami lidí, nad tím, co člověka odlišuje od jiných živočišných druhů a jednotlivé lidi od sebe. Ale i nad tím, že odlišné neznamená horší nebo lepší.

K uspořádání hry potřebujete papíry (i barevné), kreslicí čtvrtky, tužky, pastelky, lepidlo, nůžky. Hra se hodí pro všechny věkové kategorie.

SETKÁNÍ VE VLAKOVÉM KUPÉ

Představte si, že pojedete dlouhou dobu vlakem a v jednom kupé s vámi cestuje dalších sedm lidí. Máte ovšem výhodu, že si své spolucestující můžete vybrat (což ve vlaku obvykle nelze).

Důležité ovšem je, kdo budou oni cestující. Sami nebo s vedoucím si předem připravíte seznam,

---

ze kterého budete vybírat. Napišete jej na velký papír, abyste k jednotlivým cestujícím mohli připisovat poznámky nebo dohodnuté značky.

Seznam může vypadat třeba takhle:

- *Francouz, který mluví jen francouzsky*
- *Rom od Ostravy*
- *Rus, který se vrací z vězení*
- *Ukrajinka z předměstí Kyjeva*
- *Feministka (zástupkyně ženského hnutí) z Holandska*
- *Italský skinhead*
- *Američan na výletě v Evropě*
- *Německý mladík, trochu cvok*
- *Rumunská kapesní zlodějka*
- *Afričanka obchodující s výrobky z kůže*

Povídání o tom, proč toho či onoho do kupé chcete nebo naopak nechcete, čím vám je nebo není blízký, jaké jsou výhody mít ho s sebou, nebo naopak se mu vyhnout, to všechno si můžete vyjádřit i zmíněnými značkami. Svůj názor by tedy měl říci každý z účastníků hry.

Poznámka pro vedoucího hry: Při této hře se děti učí uplatnit nejen své právo svobodně vyjádřit svůj názor, ale i jiné svobody, jak jim to zaručuje Úmluva např. v článcích 12 – 14.

Jako pomůcky potřebujete tabuli, nebo stojan s velkým archem papíru, fixy. Hodí se pro hráče od 12 let výše.

ZEMĚ TROSEČNÍKŮ

Představte si, že jste se plavili na lodi, která ztroskotala, a na pustém ostrově se zachránila jen malá skupinka. Máte šanci přežít, ale jen když si stanovíte jasná pravidla, kterými se budete všichni řídit.

Rozdělíte se proto do dvojic (musí vás být sudý počet) a během 10 minut musíte sepsat návrh práv a povinností všech členů společenství ztroskotanců. Práv i povinností musí být deset! Na všech se musí shodnout hráči ze dvojic – oba tedy musí se svým návrhem souhlasit.

V další části hry se dvojice sloučí do čtveřic, jejichž úkolem je porovnat oba seznamy a vybrat z nich to nejpodstatnější. Poté se všechna navržená

práva a povinnosti sepíší na jeden velký seznam a všichni si o tomto návrhu budou povídat. Jak se jim ten či onen bod zamlouvá, nebo proč by ho vyškrtli. Jestli se změnila vaše představa o nejdůležitějších právech a povinnostech v průběhu hry.

Řekněte své mínění na to, jak by asi vypadal náš život, kdybychom některá z těch práv neměli. A jistě přijdete při besedě i na další práva, která byste do seznamu přidat chtěli. Porovnat své návrhy můžete i s tím, jaká práva a povinnosti mají občané našeho státu.

Poznámka pro vedoucího hry: Vedoucí hry může na závěr dětem připomenout, že takhle si svá práva a povinnosti vytvářejí lidé už odpradáвна. Děti si hrou samy ověří, jak asi vznikala i Úmluva, se kterou se seznamují. Správné je připomenout ústavu a zákony, kterými se občané České republiky řídí.

Hra by měla trvat si 40 minut. Děti potřebují papír a tužky nebo propisky na psaní, jeden velký papír na závěrečný návrh práv a povinností. Účastnit by se měl počet dětí dělitelný čtyřmi (viz pravidla hry).

NEZŮSTAŇ STRANOU

Tohle je trochu silácká hra, ale jen pro někoho! Občas se snad každému stane, že zůstane „vně kruhu“. Tím uzavřeným kruhem může být parta, ale i třída, skupinka dětí z jedné ulice a tak podobně. Jak asi je tomu, kdo zůstane vně kruhu? Vyzkoušejte si to hrou.

Mezi hráči vybereme jednoho, který bude zástupcem minority. Tohle cizí slovo vyjadřuje menšinu, a tou může být i jedinec, tou můžeš být i ty.

Ostatní hráči se postaví čelem dovnitř kruhu, který vytvoří tak, že stojí těsně vedle sebe až se navzájem dotýkají rameny. Tak představují majoritu, což je zase slovo pro většinu. Hráč zastupující minoritu zůstane vně kruhu a jeho úkolem je dostat se jakýmkoli způsobem dovnitř!

Je na vás zvážit, zda se dovnitř dostanete násilím, prorážením, lstí, nebo třeba přemlouváním, slibováním a kdoví jakým jiným způsobem. Společně si pak popovídejte o tom, jaké to pro vás bylo, když jste patřili k minoritě, nebo naopak jste zastupovali majoritu. Možná si přitom vzpomenete i na některé články Úmluvy nebo připojené kreslené příběhy.

Poznámka pro vedoucího hry: Při této hře, kterou můžete použít kdykoli a kdekoli, lze během několika minut „protlačování“ a v následující besedě s romskými dětmi probrat to, s čím se zřejmě setkávají. Pokud je skupina dětí smíšená, dá se hovořit i na další témata – pro

se tak děje, a nejen romským dětem. Děti chudé a bohaté, z „lepších“ rodin atp. Úmluva platí pro všechny děti stejně a tak by ji měli dodržovat i dospělí vůči dětem.

JE TU NĚKDO NAVÍC?

Na naší planetě žijí lidé nejrůznějších barev pleti a někdy i vzhledu. Dnes už je normální, že se i na našich ulicích takoví lidé potkávají, že tu s námi žijí. Jak jim asi je mezi námi? Pojdme si to vyzkoušet.

Všem hráčům viditelně nalepíme samolepky různých barev, budou představovat lidi jiné pleti a rasy. Budou například 4 modří, 4 černí, 2 zelení, ale jen jeden s bílou! Hráči by neměli předem vědět, kdo je jaké barvy! A také kolik jich je od jedné barvy. Naopak by si měli myslet, že je od všech barev stejně.

Úkolem je na daný povel co nejrychleji najít všechny, kteří mají stejnou barvu a shromáždit se do skupinky (podle počtu dětí je třeba určit časový limit). V určeném prostoru by se proto měli pohybovat, procházet se, rozhlížet se atp. Využít můžete i část parku s cestičkami, prostor bytu, klu-

bovny. Ale pozor! Hráči nesmějí vůbec mluvit! Mohou se domlouvat jen gesty.

Při hře nejde o rychlost vyhledání a shledání podle barev, ale o pocity, které mohou děti vyjádřit mimicky nebo rukama. Na závěr si popovídejte, jak vám bylo, když jste hledali a našli někoho se stejnou barvou, a jak bylo jedinému s bílou značkou.

Poznámka pro vedoucího hry: Hra sama o sobě může přinést zajímavé situace, zejména, když budete mít možnost hrát ji s deseti a více dětmi a v členitějším prostředí. Dětem může napovědět, jak se cítí cizinci v našem prostředí, a jak se samy cítily, když třeba byly na dovolené v cizině. Zda měly radost ze setkání s dětmi z České republiky.

ODKUD JSEM?

Máte-li chuť, pak se pusťte do osobní hry, která bude trvat možná dost dlouho. Když se budete snažit a vydržíte, bude to velmi zajímavé, přímo detektivní pátrání! Vaším úkolem bude pátrat po předcích a také odkud pocházíte vy, nebo vaši rodiče. Na začátku to asi půjde rychle – znáte své prarodiče, tedy dědečka a babičku, znáte jistě i tety a strýce, sestřenice a bratrance. Víte, kde žijí a bydlí, a jistě vám poví, odkud jsou jejich předkové.

Začít můžete i pátráním po významu a vzniku svého příjmení. Když se někdo jmenuje Rybář, Kovář, Provazník, pak asi jeho dávní předkové se zabývali lovem ryb, pracovali jako kováři nebo provazníci. Jiná příjmení zase mohla vzniknout podle toho, jaký to byl člověk – veselý, smutný, láska, a další třeba vděčí za příjmení ovoci – hruška, švestka, malina.

Obdobně zajímavé může být pátrání po kom nebo proč jste dostali své křestní jméno. I tady je hodně skrývaček a zajímavostí, které ukazují i na vztahy v rodinách. Máte křestní jméno po dědečkovi,

---

kmotrovi, kmotře, babičce, tetě, mamince, otcovi...? Nebo po nějaké náboženské postavě? Vyskytuje se vaše jméno často – jako třeba Josef, Václav, nebo je neobvyklé?

Myslíte si, že jméno a příjmení nějak ovlivňují totožnost a osobnost člověka, tedy jeho identitu?

Vidíte, kolik otázek a zajímavých možností tu je. Zkuste si tedy zjistit, odkud jste a kdo jste!

Poznámka pro vedoucího hry: Do této hry se asi sám pustí málokdo. Lze si však s dětmi pohovořit o jejich jménech a příjmeních, po kom je mají, zda se tak jmenoval jejich dědeček, babička, kdy mají narozeniny nebo svátek, zda a jak ho slaví. Zda vědí odkud pocházejí, ze kterého města, vesnice, okresu, kraje, ba i země nebo státu. Zda by uměli z romštiny přeložit své křestní jméno do češtiny, obdobně i příjmení.

Tato forma besedy by jistě byla velice zajímavá tam, kde jde o smíšený kolektiv dětí (např. škola, letní tábor).

DEJTE SI INZERÁT!

Asi víte, co je to inzerát. Stručně řečeno – oznámení uveřejněné zejména v novinách. Inzeráty jsou různé, někdo nabízí něco k prodeji, jiný by zase něco koupil. Někdo hledá práci či zaměstnání, cestovní kanceláře zase nabízejí dovolené. Jsou však i tak zvané inzeráty seznamovací a ty budou předmětem této hry. Nejdříve si nějaké inzeráty přečtete nebo vystříhnete z novin a časopisů, to aby všichni věděli, jak vypadají, zejména ty seznamovací. A pak se každý hráč pustí do napsání svého inzerátu, ve kterém bude hledat kamaráda či kamarádku. To znamená vypsát stručně, jak by měli vypadat, jaké by měli mít asi vlastnosti, čemu dáváte přednost, co požadujete.

Na napsání inzerátu si stanovte asi 10 minut a potom každý svůj text přečte. Uvidíte, zda se někteří z vás shodnou ve svých požadavcích – a možná, že to právě budou nějakí dva kamarádi či kamarádky. Zajímavé bude také poznat, kterým vlastností kdo dává přednost nebo důraz. A kdo ví, zda po této hře nějaká nová přátelství mezi vámi nevzniknou!

Poznámka pro vedoucího hry: Tuto hru můžete zorganizovat v jakémkoli kolektivu, i náhodně vytvořeném, jinak ve třídě, oddílu, zájmovém kroužku atp. O jejím smyslu a cíli už je napsáno v návodu na hru.

Pomůckami jsou ukázky inzerátů, papíry, psací potřeby. Hra je vhodná pro jakýkoli věk.

MYCÍ LINKA

Zahrajte si s menšími dětmi na mycí linku pro auta. Příprava hry je jednoduchá. Jedno z dětí – dobrovolník nebo vybrané – představuje auto, ostatní mycí linku a její zařízení. Hráč-auto po čtyřech prochází dvojřadem „zařízení“, které představují klečící děti. Ty znázorňují jednotlivé úkony – mytí auta, drhnutí auta, osušení a leštění, přidat můžete i vysavač. Přitom si s autem povídají a říkají mu různé lichotky nebo i kritiku.

Například autíčku říkají – ty jsi ale hezká škodovka (fiat, opel...), máš pěkný lak, nebo naopak – tady jsi rezavá, škodovko, tvůj pán se o tebe nestará, máš ojeté gumy, máš špinavá okna, protože se uvnitř moc kouří...

V úloze autíčka se děti mohou postupně vystřídat, právě tak jako u funkcí v „myčce“.

Poznámka pro vedoucího hry: Hru by měl vést dospělý, aby mohl sledovat, jak děti „auto“ hodnotí a co tím možná vyjadřují – jaké má vůz vlastnosti, schopnosti nebo dovednosti, a možná tím vyslovují i svůj názor na dítě představující auto.

OSAMĚLÝ

Je to hra, jako by byla ze života! Okolo vás je plno chlapců a děvčat, povídají si, procházejí se, hází si míčem, a přece je mezi vámi někdo osamělý, který jako by byl vyloučený z vašeho středu. Znáte to? Zažili jste takovou situaci? Jak by se dala řešit? Zkusíme to hrou.

Na určeném prostoru se jako na procházce pohybují účastníci hry. Může to být na hřišti, ve větší místnosti, ale i na větší chodbě nebo v parku. Potkávají se, podávají si ruce a i jinak projevují, že se znají, že mají radost ze setkání, povídají si spolu, smějí se...

Jeden z hráčů, který se na tuto roli dobrovolně přihlásil, je ale osamělý. Pokouší se získat pozornost ostatních nějakým způsobem. Mluví na ně, podává jim ruku, postojí u nich a poslouchá, co si povídají, přemlouvá je, aby ho vzali mezi sebe. Ostatní ho však odmítají – jak? To záleží na nich, stejně jako to, kdo ho nakonec přijme do party.

Hra by neměla trvat příliš dlouho – zhruba do deseti minut – aby hráče nepřestala bavit. Po jejím ukončení by se účastníci měli rozpovídat a pokusit se vyjádřit své pocity. Zejména by se měl rozpovídat osamělý, jak mu bylo, když byl všude odmítán.

Poznámka pro vedoucího hry: U této hry je vedoucí skutečně nezbytný, obzvlášť jsou-li hráči menší děti. Cílem je, aby si účastníci ověřili, jaké to je, když je ostatní (kolektiv) nechtějí mít mezi sebou. Ale nejen to, měli by také zažít pocit, kdy je jejich snaha úspěšná a ostatní je přijmou. Proto by se z osamělého jedince měl vždy nakonec stát člen party. Pokud je riziko, že ostatní neocení jeho snahu a „na truc“ ho nepřijmou, je možné se s někým z hráčů domluvit, aby ho po nějaké době přijal, bude-li osloven. Osamělý samozřejmě nesmí vědět, kdo to je. Pokud se to povede, možná i ti, kdo osamělého zarputile odmítali, svůj postoj přehodnotí nejen pro další kola hry, ale hlavně do budoucího života.

Důležitý pro průběh hry je samozřejmě důvod odmítání, ale i ten se dá v rámci hry stanovit. Třeba na základě nějaké příhody, zážitku. Nebo to mohou být děti cizinců žijících u nás apod.

Hra je doporučena pro děti od 8 let výše, počet hráčů jakýkoli, doba do 10 minut + rozhovor s dětmi.

Těžší variantou této hry je, když má osamělý hráč získat něčí pozornost, nebo ho přemluvit k podání ruky, ale je „němý“ a má se vyjádřit jen pohyby, doteky a výrazy obličeje.

AŽ BUDETE S DĚTMI MLUVIT O ÚMLUVĚ

Trochu čtení a doporučení pro rodiče, učitele, vychovatele a vedoucí ze sdružení pro děti a mládež.

Kdoví, zda jste si to už někdy uvědomili, ale je to tak. Sotva se člověk narodí, má práva. Některá práva má přirozeně zpočátku omezena, ale postupem času – jak stárne a stává se dospělejším – je mu jich přiznáváno stále víc a víc. Ta, která máme od narození, se nazývají základní nebo lidská práva.

Ta má každý člověk, tedy i děti. Ale aby to bylo zdůrazněno, že platí i pro děti, byla přijata tzv. Úmluva o právech dítěte, která jim ještě nějaká další práva přidala!

Naskytá se otázka: Dokdy vlastně dětmi jsme? Podle Úmluvy do 18 let, neznámá to však, že jimi potom přestaneme být. Však to sami znáte. Pro naše rodiče zůstaneme dětmi napořád!

Kromě základních lidských práv, která nás doprovázejí celý život – a nelze je nikomu odejmout, jsou dětem ještě před osmnáctým rokem přiznávána i jiná práva, a to v takové míře, jakou jsou schopny pochopit a vnímat.

(Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník § 9 – Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.)

Tak například v deseti letech mohou rodiče dítě poslat do obchodu pro menší nákup a svěřit mu peníze. Ano, i nákup je právní úkon, konkrétně ústní smlouva. Už však nemůžete synka nebo dcerku pověřit koupí auta nebo drahé elektroniky. Zvážit musíte i možnost pověřit dítě zaplacením složenky na poště nebo vyzvednutím opravené věci ze servisu. Jde tedy o přiměřenost práva a povinnosti.

Významný mezník – dosažení patnácti let

Hranice patnácti let opravdu má pro mnoho dětí přímo magický význam, i když jej někdy až příliš přeceňují. Jak si ještě povíme, je to věk, kdy děti dostanou občanský průkaz. Ne vždy však vědí nebo chápou, že tímto okamžikem je jim svěřeno mnohem více práv, ale i mnoho povinností. Mimo jiné se v patnácti například děti stanou způsobilými být zaměstnanci, a to je něco, s čím často přicházejí k rodičům. O zaměstnávání

mladistvých a odkdy přesně mohou být zaměstnanci, si ještě povíme v další části.

V rozmezí mezi 15. a 18. rokem jsou děti ve zvláštním režimu tzv. mladistvých a v trestním řízení pro ně platí ustanovení zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tady jsou zakotveny určité zvláštnosti oproti klasickému trestnímu řádu, který trestá dospělé.

Hlavním účelem zákona je přizpůsobit celé řízení mladistvým, například zřízením speciálních soudů pro mládež a zachováním anonymity mladistvých delikventů. Setkáváme se s tím třeba i ve zprávách sdělovacích prostředků, kdy nejsou jejich jména uvedena.

Omezena je rovněž možnost uložit trest odnětí svobody. Soud k tomuto trestu přistupuje jen tehdy, pokud je přesvědčen, že jiné tresty – které zákon umožňuje – účel potrestání nesplní. Mladistvému lze uložit nejvýše polovinu trestní sazby, kterou stanovuje Trestní zákon, a maximální hranice trestu je 5 let.

Pokud mladistvý spáchá provinění, za které zákon za normálních okolností umožňuje uložit až výjimečný trest (tj. 15–25 let), lze mu uložit trest v rozmezí 5–10 let. (U mladistvých nemluvíme o trestném činu, ale o provinění. Jde jen o terminologický rozdíl, v praxi je to totéž.)

Změna však nastane po dosažení 18 let. Už budete plně trestně způsobilí. Dostanete se do režimu zákona č. 140/1961 Sv., trestního řádu. Trestní zákon ještě umožňuje přihlídnout k polehčující okolnosti, pokud pachatel trestného činu je věku blízkého mladistvým (33 písm. b). V žádném zákoně ovšem není určeno, co je věk blízký mladistvým, obvykle se hovoří o zhruba devatenácti a půl letech.

Co mohou v osmnácti?

V osmnácti letech se z dětí stávají plnoletí. Co jim to přináší? Měli by vědět, že jsou způsobilí nabývat veškerá práva a povinnosti, které naše právo umožňuje – až na pár výjimek. Je to tzv. pasivní volební právo (tedy právo být volen),

jak do Poslanecké sněmovny, tak do Senátu, popřípadě prezidentského úřadu.

Mladiství mohou volit od 18 let, pokud jsou občany České republiky a jsou způsobilí k právním úkonům (§ 1 odst. 2 zákona č. 247/1995 Sb., volební zákon). Sami mohou být voleni do různých státních institucí až od určitého věku – do Poslanecké sněmovny až po dosažení věku 21 let, splňují-li i ostatní podmínky dané zákonem. Obdobně to platí i pro volby do Evropského parlamentu, kde ovšem není kladen takový důraz na státní občanství. Volen může být i občan jiného členského státu, pokud alespoň 45 dní před volbami byl veden v evidenci obyvatel na území ČR (zákon č. 62/2000 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, § 6).

A ještě nebyla řeč o senátorech a prezidentu. Těm se může stát občan ČR až po dosažení 40 let!

Na co mají podle Úmluvy právo

Dalo by se říci, že děti mají podle Úmluvy spoustu práv. Ovšem opět je tu ona rovnice – každé právo na straně jedné zakládá i povinnost na straně

druhé, a naopak. Úmluva je sice psána tak, že popisuje hlavně práva dětí, ale jsou tu současně i jiné normy a zákony, které dětem naopak různé povinnosti ukládají. Nezapomeňte tedy dětem připomenout, že například musí poslouchat rodiče a pomáhat jim podle vlastních možností a schopností. (Zákon č. 93/1963 Sb., o rodině přímo ve svém § 35 ukládá dětem povinnost rodiče ctít a respektovat.)

A rovněž by si měly děti pamatovat, že jejich právo končí tam, kde začíná právo někoho jiného což znamená, že svým jednáním nesmí omezovat, či ohrožovat ostatní.

Děti by měly vědět, že se nemohou vymlouvat na to, že některý zákon neznají, nebo že nevěděly, co pro ně ze zákona vyplývá. Zkrátka a dobře, i pro ně platí – neznalost zákona neomlouvá, a každý zákon, který platí, nebo platit bude, je veřejně publikován ve Sbírce zákonů. Sotva však můžeme od dětí chtít, aby si četly ve Sbírce zákonů, zato se mohou v případě nějakého závažného problému obrátit na dospělé – učitele, vychovatele, vedoucí, příbuzné i známé, kterým důvěřují.

Co by měly děti také vědět

Že mají právo mít své jméno a příjmení, a také na to být úředně registrováni. Je samozřejmé, že jméno jim vyberou rodiče, zatímco příjmení dostanou po nich. I dávání jmen však má svá pravidla a kdyby rodiče chtěli své dítě pojmenovat nějak netradičně, nezvykle, musí nejdříve zajít na matriku a tam se zeptat, zda lze takové jméno u nás použít. Nelze například dávat jméno po věcech a tak sotva u nás najdete někoho, kdo by se jmenoval třeba Traktor Novák. Stejně tak se nemohou dva sourozenci jmenovat stejně. I když v rodinách, které se vytvoří z rozvedených manželů, k tomu dojít může. Ale i tam pak dětem obvykle zůstává původní příjmení.

Jsou však i případy, kdy rodiče nejsou známi, nebo se nedohodnou na jménu a příjmení dítěte. Tam pak přijde ke slovu soud a určí to (viz zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 38 odst. 3).

Je tu však ještě další úkon, o kterém by bylo dobré s dětmi pohovořit a vysvětlit jim, co souvisí s jejich narozením. Že je sice rodiče pojmenují, ale ještě je musí nechat zapsat na matrice, kde je zaevidují

a přidělí jim rodné číslo, které je bude provázet celým životem – je to jejich identifikátor.

Spolu s tím souvisí i právo na státní příslušnost, kterou děti získávají většinou už tím, že se narodí v České republice. Může se ovšem stát, že se rodiče například z pracovních důvodů přestěhují do jiného státu. Pokud tam splní určité podmínky, mohou si státní příslušnost změnit a tu pak získá i jejich dítě.

Lidé si občas státní příslušnost mění. Hlavně proto, že na ni jsou vázána některá práva (volební, práce na státních úřadech apod.). Změníte-li si na vlastní žádost státní příslušnost za cizí, pak automaticky pozbýváte českou (zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbývání občanství, § 13 písm. b).

Jméno a rodné číslo mají děti až do 15 let jen na úřadě a rodném listě. A tak se dosažení patnáctého roku věku pro ně stává téměř magickým bodem – dostávají občanský průkaz! V tom jsou tyto jejich údaje zaneseny, ale tak s tím k dětem přicházejí i nová práva a povinnosti.

Trestní odpovědnost a nevědomost

Z nabytých práv a povinností asi nejvýznamnější je nabytí trestní odpovědnosti. Od 15 let jsou děti právně odpovědné, i když je pravdou, že v době od 15 do 18 let v určitém „zvláštním režimu“. V této době se k nim stále ještě přihlíží jako k dětem a zkoumá se jejich psychická vyspělost. Také jejich tresty jsou nižší, jak už bylo řečeno. Ale to nic nemění na tom, že jsou za své činy zodpovědné a budou za ně i náležitě potrestány – což bylo též poznamenáno.

Horší je, že někteří lidé využívají dětskou beztrestnost a nevědomost (!) k páchání vlastní trestné činnosti. Dětem například namluví, že se jim až do 15 let nemůže nic stát a sami si myslí, že i oni budou beztrestní. Ani jedno není pravda! Již od 12 let lze dítěti za spáchaný trestný čin uložit ochranný dohled nebo ochrannou výchovu, známou jako polepšovna. Zároveň dospělý, který dítě k trestnému činu nabádá, dopouští se tím hned několika trestných činů.

Znát své rodiče a mít právo na jejich péči

Úmluva nám připomíná, že dítě má právo znát své rodiče a má rovněž právo na jejich péči. Jak již bylo připomenuto, každé právo na jedné straně vyvolává současně povinnost na straně druhé. Jestliže tedy dítě má právo na péči rodičů, jim zase plyne povinnost tuto péči mu poskytnout – a to se leckdy neděje! Pokud nastane situace, že se rodiče nemohou o dítě postarat – z jakéhokoli důvodu – zajišťuje tuto funkci stát v podobě různých specializovaných institucí. (Toto právo je u nás realizováno a naplňováno zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině.)

Kromě toho, že rodiče mají povinnost živit své děti až do té doby, než se budou schopny živit samy, mají tuto povinnost i děti vůči svým rodičům! (§ 87 zákon č. 94/1963 Sb., O rodině. Děti, které jsou schopny samy se živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toho potřebují. Každé dítě plní tuto vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních dětí.)

Dítě má zároveň právo, aby nebylo svévolně odděleno od rodičů. Znamená to například, že když jdete s dítětem k doktorovi a čeká je nepříjemný zákrok, můžete jako rodič zůstat s ním v ordinaci a držet je za ruku nebo jinak podporovat i utěšovat. Je ovšem třeba přihlídnout k vážnosti situace. Asi by nebylo moudré dožadovat se přítomnosti rodičů u nějaké vážné operace.

Jsou však i jiné, závažnější důvody i příčiny, a pak je někdy v zájmu dítěte, aby v péči rodičů nebylo. Tyto situace nejsou sice nijak časté, ale existují. Je to zejména v případech, kdy jsou rodiče alkoholicí, drogově závislí, nebo vážně psychicky nemocní. I pak má ale dítě právo se s rodiči v rámci daných možností stýkat a jinak s nimi udržovat kontakt. Například písemně, telefonicky apod.

Souhrnně vzato, každé dítě má právo na zdravotní péči, na vzdělání, na odpočinek i na hru. K lékaři s dětmi nechodíte jen když jsou nemocné, ale i na preventivní prohlídky, a to jak k praktickému, tak i zubaři. Ani ve škole nejsou celý den, přijdou domů, dělají si úkoly, navštěvují různé kroužky,

jsou členy nějakého sdružení dětí a mládeže a docházejí na schůzky a akce, hrají si doma samy nebo se svými kamarády.

Právo na vzdělání je důležité

Děti mají právo, aby pro život v dospělosti získaly patřičné vzdělání. V České republice existuje povinná devítiletá školní docházka. Všimněte si, že se u nás z tohoto práva stala povinnost. Je promítnuta v zákoně č. 561/2004 Sb., školský zákon, § 36 odst. 1. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž dítě dosáhne sedmnáctého roku věku.

V naší zemi se ve většině případů daří naplnit účel tohoto zákona. Pro jeho zajištění je rodičům dětí (respektive zákonným zástupcům) stanovena tímto zákonem povinnost zajistit, aby žáci a studenti řádně docházeli do škol a připravovali se (§ 22 odst. 3 školského zákona).

Mimochodem, povinností dětí je chodit do školy! Málodko však ví, že kromě lajdáctví je záškoláctví

i porušením zákona! Za nedodržení této povinnosti dokonce existují sankce! Pro děti jsou to hlavně kázeňské tresty a v případě vyšších škol než základních i vyloučení ze studia.

U rodičů je možnost potrestání mnohem tvrdší, od zrušení různých sociálních dávek, které jsou na dítě pobírány, až po možnost potrestání rodiče za spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže dle § 217 Trestního zákona – Kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí, tím, že a) umožní jí vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo b) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

Mít dobrou kvalifikaci se vyplatí

Dětem je zapotřebí vštípit zásadu, že čím vyšší je vzdělání a kvalifikace, tím lépe se později uplatní na trhu práce – tedy mají větší šanci na získání dobrého zaměstnání a práce. Mají samozřejmě právo na svobodný výběr povolání a to bývá někdy v rodinách kámen úrazu. Jak toto právo

---

nejen uplatní, ale i rozumně přijmou rady rodičů i zkušených.

Rodiče by měli včas zjistit, co které povolání obnáší a jaké školy nebo schopnosti k němu dítě potřebuje. Pokud má rádo zvířata, může se například stát veterinářem. Po základní škole proto asi dítě půjde na gymnázium a pak si podá přihlášku na vysokou školu do Brna. Tady je namísto připomenout, že další vzdělání již není povinné a záleží jen na dítěti, zda se na zvolenou školu dostane. Záleží to především na přípravě a opravdové vůli daný obor studovat.

I když se dnes klade velký důraz na vysokoškolské studium, na ukončení střední a odborné školy maturitou, neměli by rodiče za každou cenu usilovat o to, aby dítě studovalo náročné obory. I nadále platí, že dobré řemeslo je někdy pro dítě prospěšnější a dává mu větší perspektivy do života.

Spolu s právem na vzdělání mají děti právo na svobodný přístup k informacím, které jim pomohou v jejich dalším vzdělávání, ale i běžném životě. Tyto informace si mohou vyhledávat nejen v knihách, novinách, na internetu apod., ale

mohou je i svobodně šířit. Vždy však musí mít na paměti, že informace jimi šířené nesmí nikoho urážet ani diskriminovat.

Je tu však ještě jedno právo, které může být pro děti velmi důležité. Je to právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním. Toto právo si ovšem nesmí někdo plést s leností a odvolávat se na ně kdykoliv se mu nechce něco dělat. Znamená to však i to, že děti nesmí dělat práci, která je pro ně škodlivá a může být i nebezpečná! Uklizení pokoje nebo vynesení odpadků však mezi takové práce nepatří a dětskému zdraví nebezpečné není. Platí to i pro různé další domácí práce a pomoc.

Důležité však v tomto případě je omezení i ve výkonu různých prací podle zákoníku práce. Například do patnácti let mohou děti vykonávat uměleckou činnost, tzn. hrát například v reklamě, divadle, ve filmu, zpívat atp. Mohou se stát zaměstnanci od patnácti let a po dokončení základní školní docházky (§ 6, odst. 21 zákoníku práce). Do osmnácti let pak smí pracovat maximálně 30 hodin týdně s tím, že denně nesmí

pracovat víc než 6 hodin (§ 79, odst. 3 zákoníku práce). Poté je pracovní doba stanovena na maximálně 40 hodin týdně.

Zároveň ovšem pro děti platí různá omezení týkající se například práce v noci, která je zakázána – ovšem s výjimkou, pokud není její výkon důležitý pro výchovu dítěte v povolání. Avšak ani v tomto případě nesmí noční práce přesáhnout 1 hodinu! Děti také nesmí dělat přesčasy.

(Všechny tyto problémy upravuje i nový zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce v ustanoveních §§ 243-247)

Jak chápat právo na život

Mezi hlavní lidská práva patří právo na život. Asi všichni víte, že nesmíte nikoho života zbavit, ani být života zbaveni. Bude správné, když toto právo připomenete i dětem a vysvětlíte jim, jak je mají chápat. V současné době jsme často svědky konání některých jedinců, ale i skupin, jež toto právo vědomě nedodržují. V takovém případě je zřejmé i dětem jasno, oč tu běží, i proč by se tak samy v životě chovat neměly.

Existuje však několik otázek k tomuto právu, na které není mezi lidmi jednoznačný názor. Jednou z nich je trest smrti, který byl v minulosti používán jako relativně častý trest i za méně závažné trestné činy. Postupem doby se stal politickým nástrojem a většina demokratických zemí – kromě Spojených států amerických – tento způsob trestu již zrušila.

Druhou spornou záležitostí spojenou s právem na život, lidmi pozorně sledovanou, je otázka umělého přerušení těhotenství, neboli interrupce. Podle Listiny základních práv a svobod je lidský život hoděn ochrany již před narozením. Panují však různé názory, od kdy se lze na člověka dívat jako na lidskou bytost. Zda je to okamžikem početí nebo až okamžikem narození. Některé země, zejména ty výrazně nábožensky založené (jako třeba Polsko), interrupci nepovolují. To bohužel vede k jinému ohrožení života, neboť dochází k tajným interrupcím, které jsou neodborně provedené a mohou mít pro ženu vážné zdravotní následky.

U nás je interrupce povolena a nemusí být ani uváděny důvody. Co se dětí týče, jsou tu ale nutná zdravotní omezení. Do šestnácti let lze uměle přerušit těhotenství jen se souhlasem rodiče nebo jeho zákonného zástupce. Od 16 do 18 let budou už rodiče informováni o tom, že jejich dcera podstoupila interrupci – nelze to tedy utajit. (§ 6 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství)

Závěrem

Pokusili jsme se do našeho povídání a vysvětlování Úmluvy vybrat ty články nebo práva, o nichž se domníváme, že patří k těm závažnějším a že jak pro děti, tak pro rodiče, nejsou vždy pochopitelná a přijatelná tak, jak jsou míněna. Je proto důležité, abyste si sami přečetli všechny články Úmluvy, jak jsou v této knížečce vypsány – nebo dokonce v úplném znění. Děti opravdu potřebují, abychom jim pomohli pochopit, jak jejich práva, tak i povinnosti. Aby je uměly využívat a nezneužívat, jak to často sami děláme my, dospělí, s našimi právy a povinnostmi. Je na nás, abychom dětem ukázali, že dospělí pro ně Úmluvu nejen sepsali, ale sami ji ve prospěch dětí dodržují (Úmluvu ratifikovaly, tedy zapracovaly do svého právního řádu, všechny státy světa, kromě Somálska a Spojených států amerických). Je to vzájemná propojenost a návaznost generací, kterou život lidského rodu potřebuje.

Malý slovníček cizích slov a důležitých pojmů

Adopce – osvojení, přijetí za vlastní dítě

Adoptivní – takový, který přijal dítě za vlastní nebo byl přijat za vlastního

Definice – slovní vymezení obsahu pojmu

Deklarace – veřejné, zpravidla slavnostní prohlášení, projev politických zásad, mezinárodních smluv a podobně

Delikt – porušení práva, provinění

Deportace – nucené vystěhování, vyvezení

Diskriminace – rozlišování, omezení nebo odnětí práv určité skupině osob pro třídní nebo společenské postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví, politické názory apod.

Etnikum – historicky vzniklá skupina lidí, které spojuje společný historický původ, rasový typ, jazyk, kultura, tradice apod.

Fér – čestný, z anglického fair

Formulace – slovní vyjádření, ustálené znění

Fyzický – například tělesný dotek (kontakt)

Gang – skupina lidí páchajících organizovanou trestnou činností

Humánní – vztahující se k lidstvu, lidský

Hygiena – zdravotní věda, nauka o zdravém způsobu osobního života i vzhledem ke společnosti; opatření zabezpečující ochranu zdraví

Ideál – vznešený, vysoký cíl, nedostižitelný nebo těžko dosažitelný

Instituce – zařízení, zřízení, ústav, orgán, též souhrn vztahů mezi lidmi upravený právními normami

Intimní – důvěrný, soukromý

Jurisdikce – úřední pravomoc, zejména soudů, příslušnost této pravomoci

Kodifikace – sjednocení a upravení právních poměrů nebo sjednocení právních předpisů určitého oboru ve formě zákona

Kolektiv – skupina lidí spjatých společným zájmem

Kompetence – pravomoc, příslušnost, též způsobilost nebo schopnost

Kontinuita – nepřetržitě trvání, vzájemné navazování

Konzultativní – poradní

Kurátor – osoba, které je svěřena péče o něco, správce, opatrovník

Matrika – úřední kniha vedená příslušným úřadem se zápisy o narozeních, sňatcích, rozvodech a úmrtích

Morálka – souhrn mravních zásad, mravnost

Negramotnost – neznalost čtení a psaní, opak ke gramotnosti

Nelegální – opak ke slovu legální, nejsoucí ve shodě s právním řádem nebo zákonem

Personál – souhrn osob v podniku a podobně zaměstnaných

Prevence – předcházení něčemu, ochrana před něčím

Procedura – postup při nějakém konání, jednání, řízení, např. léčebná procedura

Prostituce – poskytování pohlavního styku za peníze

Ratifikace – konečné schválení podepsané mezinárodní smlouvy orgánem povoláním k tomu podle ústavy (např. prezident, parlament)

Registrovat – něco nebo někoho zapsat, zaznamenat do nějakého seznamu, rejstříku, za účelem evidence

Respektovat – mít někoho nebo něco ve vážnost, v úctě, řídit se jeho pokyny, příkazy

Sexuální – týkající se pohlavního života

Standard – ustálená, normální míra, stupeň, který tvoří základ hodnocení něčeho, úroveň

Statut – organizační předpis, který upravuje vnitřní poměry a činnost určité organizace, skupiny, stanovy

Zákon – státem vydané ustanovení mající povahu obecné právní normy; existující řád věcí (neměnné zákonitosti přírody a společnosti)

Použitá literatura

Čakrtová, Michaela. Začněme třeba takhle... Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2007.

Kolektiv autorů. Ahoj, Úmluvo. Praha: Parta, 2001.

Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov, 5., přepracované a doplněné vydání. Praha: SPN, 1994.

Kolektiv autorů. Encyklopedický slovník, 1. vydání. Praha: Odeon, 1993.

Poděkování

Tato publikace by nevznikla bez inspirace od našeho slovenského partnera – Detské organizácie Fénix. Důležitá byla také podpora Ing. Karla Holomka ze Společenství Romů na Moravě a spolupráce s Muzeem romské kultury.

Úmluva o právech dítěte – Dovakeriben pal le čhaveskere čačipena

Vydal © Pionýr v doplňkové ediční řadě 4 v roce 2007

Senovážné náměstí 977/24, Praha 1

www.pionyr.cz

Neprodejné

Autoři: Kateřina Kopřivová, Vlastislav Toman, Martin Bělohávek, Zuzana Čumpelíková

Překlad: Martina Vyziblová

Vydání 1.

Náklad 950 ks

Publikace byla vydána díky podpoře Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

www.msmt.cz

ISBN 978-80-87031-15-5

Článek 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilost dosaženo dříve.

Zákaz mučení a zbavení svobody

Stát je povinen zabezpečit, aby žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a trestání. Zde má Úmluva na mysli mučení nebo jiné špatné zacházení spáchané představiteli státu, nikoli soukromými osobami. Tyto případy jsou pokryty jinými ustanoveními. V praxi může k takovým případům mučení dojít především tam, kde je omezena svoboda dětí – to je ve věznicích pro mladistvé, specializovaných dětských domovech pro zvláště narušenou mládež apod.

Za trestné činy spáchané osobami mladšími 18 let nesmí být ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu (v některých zemích se sice uloží odsouzenému trest odnětí svobody na doživotí, avšak je připuštěna možnost jej propustit na svobodu např. po odpykání 20 let trestu, jestliže se bude vzorně chovat), i když spáchaný čin je velice závažný.

Dítě nesmí být nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí pouze tehdy, jestliže to dovoluje zákon, a používá se pouze jako krajní opatření na nejkratší nutnou dobu. Zatčení a zadržení jsou policejní opatření, mohou trvat podle našeho trestního řádu nejvýše 24 hodin. Uvězněním se rozumí zbavení svobody po řádném odsouzení k trestu odnětí svobody.

S každým dítětem zbaveným svobody se musí zacházet lidsky a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých a musí mít právo dopisovat si se svou rodinou a přijímat návštěvy svých příbuzných.

Jestliže je dítě zbaveno svobody, musí mít okamžitě zajištěnu pomoc advokáta. Musí mít právo odvolávat se k soudu proti rozhodnutí o zbavení svobody a právo na to, aby byla každá jeho taková stížnost neodkladně rozhodnuta.

Náměty:

Jistě jsi slyšel(a) nejrůznější názory na trest smrti. Zkus napsat, nebo vyjádřit a také zdůvodnit, svůj názor na tuto záležitost.

Zamysli se nad tím, kde a co je označováno za nelidské zacházení (i v historii) a zaznamenej si to. Popovídejte si o tom s kamarády nebo ve škole, oddíle či klubu. Rozmyslete si, jestli s takovým hodnocením souhlasíte, nebo co byste z těchto příkladů vyloučili, případně naopak přidali.

Podle trestního zákona je osoba mladistvá tehdy, když dosáhne .... let?

Pokud se mladistvý dopustí trestného činu, jak se liší jeho trest za stejný trestný čin od trestu pro dospělého?

Víš něco o tom, jaké možnosti mají mladiství ve výkonu trestu odnětí svobody?

Jaké tresty bys pro mladistvé zvolil(a) ty?

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Sexuální vykořisťování

Státy se v Úmluvě zavázaly chránit děti před všemi formami sexuálního vykořisťování a zneužívání. Pod těmito pojmy rozumí Úmluva svádění nebo donucování dětí k jakékoliv nezákonné sexuální činnosti, využívání dětí k prostituci nebo jiným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování, anebo využívání dětí k výrobě pornografických materiálů (tiskovin, filmů ap.).

Sexuální vykořisťování patří mezi jevy, které jsou spojeny s nejhroššími formami lidského ponižování a porušování práv druhých, neboť je spojeno s dosahováním ohromných zisků. Mezinárodní úmluvy ukládají státům postihovat tzv. kuplířství, což je kořistění z prostituce, kterou za kuplíře provádějí jiné osoby, velmi často donucené násilím, a také nezřídka osoby mladší než 18, nebo dokonce 15 let. Proto je toto vykořisťování právem řazeno mezi nejzávažnější společenské problémy.

Přirozená sexuální aktivita, která neoddělitelně patří k lidské bytosti, je ve většině států zakázána dětem mladším 15 let. Proto i zákony postihují osoby starší 15 let za pohlavní zneužití a aktivity s dětmi mladšími 15 let. Samo dítě mladší 15 let nemůže být stíháno, protože nemá trestní odpovědnost, jak vysvětluje článek 40.

Naproti tomu rozšiřování pornografie, anebo dokonce podíl na její výrobě, je všeobecně uznáváno jako škodlivé dětem pod hranici 18 let. Proto je zákonem stíháno.

Náměty:

Slyšel(a) jsi o cizích lidech, kteří zvou děti k sobě domů nebo někam na odlehlá místa, kde je hledí, svlékají a nutí k některým sexuálním úkonům? Víš, co je v takové situaci třeba dělat, na koho se obrátit, jak postupovat, i když se to týká jiných dětí?

Dej podnět k uspořádání besedy či setkání s odborníkem na sexuální výchovu (lékařem), kde si vysvětlíte a odpovíte otázky týkající se sexuální výchovy!

Odpověz – pohlavní styk je trestný s osobou mladší než 14, 15, 16 či 17 let? V kolika letech je vhodné začínat se sexuálním životem? Jak se díváš na prodej pornografických časopisů na ulici?

Odkud získáváš informace o sexu (od rodičů, příbuzných, sourozenců, z „ulice“, tj. od kamarádů nebo z časopisů, ve škole)?

Co patří k běžnému sexuálnímu projevu v tvém věku?

Jak si představuješ sexuální výchovu chlapců a děvčat od věku 15 let? O své představě si povídej s tím, komu v téhle věci nejvíc důvěřuješ.

Vyučuje se ve vaší škole sexuální výchova? Myslíš si, že jsi o této problematice dostatečně informován(a)?

Jaké informace máš o svých právech, které se týkají tvého těla, ve vztahu k druhým lidem, k rodičům, učitelům, spolužákům. ale i jiným dospělým?

Děti mají právo na život

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Majko, tohle je námět na besedu!

Senza, Tomiku! Uděláme ji ve třídě nebo v oddíle?

Téma: Dětská práce a právo na volný čas.

Kdo má v takovém případě hájit zájmy dětí?

Volný čas, rekreace a kulturní činnost

Dítě má právo na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající svému věku, právo na účast v kulturním životě a v umělecké činnosti. Státy se v této oblasti zavázaly napomáhat dětem ke stejným možnostem. Také tento článek Úmluvy patří mezi ty, jejichž plnění závisí nejen na ekonomické úrovni země, ale i rodiny, v níž dítě žije. Navazuje pak na následující článek, dodnes velice závažný pro život dětí v celé řadě zemí.

Dětská práce

Děti mají právo na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoliv práce, která pro ně může být nebezpečná, nebo by bránila jejich vzdělání, škodila jejich zdraví, ale také tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji. Státy jsou povinny stanovit nejnižší věkovou hranici pro vstup do zaměstnání a podmínky práce a rovněž i nejvyšší přípustnou délku pracovní doby.

V České republice je práce dětí do 15 let úplně zakázána.

Po patnáctém roce věku ji velmi detailně upravuje zákoník práce a další předpisy tak, aby byly splněny požadavky kladené jak Úmluvou, tak dalšími mezinárodními smlouvami, které jsou připravovány v Mezinárodní organizaci práce (odborná organizace OSN). Patří sem například zákaz noční práce dětí, zákaz práce pod zemí při těžbě nerostů, zkrácená pracovní doba v trvání 6 hodin do 16 let věku, povolení vykonávat jen práce přiměřené psychickému a fyzickému vývoji.

Náměty:

Která zařízení u nás, případně které organizace a sdružení umožňují dětem využívat volný čas k oddechu i zábavě nebo poučení a rozvoji?

Dovedl(a) bys určit, v kterém období nebo dokdy se na území dnešní České republiky vyskytovala práce dětí?

Jsou dnes obory či pracoviště, kde pracují děti? Rozhlédni se po světě, ale hledej i u nás.

S kým trávíš svůj volný čas nejčastěji?

Jaké možnosti pro činnost ve volném čase jsou v místě tvého bydliště? Ptal se tě někdo z obecního (městského) zastupitelstva, co by se u vás mělo udělat pro volný čas dětí a mládeže?

Čemu se nejraději věnuješ ve svém volném čase?

Které práce nesmíš jako dítě vykonávat?

Věková hranice u nás pro vstup do zaměstnání je: 14, 15, 16 nebo 18 let?

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.
2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.
4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Děti národnostních menšin nebo domorodého původu

V těch státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, dětem nesmí být upíráno právo vyznávat vlastní kulturu, náboženství a používat vlastní jazyk.

Ve světě existuje velké množství větších či menších skupin obyvatelstva, které se od většinových skupin liší jazykem, náboženstvím, kulturou. Takové menšiny vznikly při změně hranic jako důsledek rozpadu dřívějších států (viz maďarské menšiny) v zemích rakousko-uherské monarchie, nebo bylo nově kolonizováno území osídlené původním obyvatelstvem (USA, Kanada, Austrálie), případně spojením několika národů vznikl nový stát (bývalý Sovětský svaz a Československo).

Jen v Evropě existuje víc než sto národnostních menšin, a tak čas od času dochází k vyostření jejich problémů, což někdy vede až k vojenským konfliktům.

V České republice žijí příslušníci slovenské, romské, polské a německé menšiny. Jestliže se mají jejich vztahy s většinovým národem nekonfliktně vyvíjet, musejí mít jejich příslušníci zajištěna taková práva, jaká mají obyvatelé většiny. Proto je třeba přijímat některá zvláštní opatření, která se někdy mohou jevit jako zvýhodnění menšin. Jedná se například o větší finanční prostředky na školy, v nichž je zajištěna výuka mateřského jazyka menšiny, o podporu při vydávání novin, časopisů a knih ze státního rozpočtu. Všeobecně se uznává oprávněnost této takzvané pozitivní diskriminace – určitého zvýhodnění.

Náměty:

Odpověz na položenou otázku a dobře svou odpověď zdůvodni, prohovoř ji s kamarády: Je znakem demokratického státu skutečnost, že i národnostní, náboženské a etnické skupiny vyznávají jedinou kulturu, jediné náboženství, jediný jazyk (národnostní menšiny)?

Ano – ne – a proč?

Myslíš, že by tvoje odpověď byla vždy stejná? Představ si například sebe ve funkci člena vlády, poslance parlamentu a podobně.

Dokážeš posoudit, v čem se liší vznik státu na kolonizovaném území (viz USA a Kanada) od státu, který vznikl po takovém vojenském konfliktu, jakým např. byla v Evropě první a druhá světová válka (viz bývalé Československo, Polsko aj.).

Jak se díváš na kolonizaci kontinentů, k níž došlo v Africe, Severní a Jižní Americe, Austrálii i jinde? Všichni neobdivují a nemilují totéž. Člověk má právo být odlišný. Jak se ve tvém chování projevuje tvůj postoj k odlišným dětem? Myslíš, že jsi tolerantní?

Zkus vyjmenovat hlavní rozdíly mezi českou a romskou kulturou.

Setkal(a) ses někdy s novinami nebo časopisem v cizí řeči? Kde?

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.
2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Zdraví a zdravotnické služby

Děti mají právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Žádné dítě nesmí být zbaveno svého práva na zdravotnické služby.

Státy se zavázaly usilovat o snižování kojenecké a dětské úmrtnosti, o zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče s důrazem na rozvoj základní lékařské péče, potírání nemocí a podvýživy, zajištění dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, poskytování péče matkám před porodem i po něm.

Zvláště důležitou úlohu hraje povinnost zvyšovat informovanost dětí i dospělých o zásadách hygieny, zdravé výživy, předcházení úrazům.

Úmluva také ukládá státům potírat některé přetrvávající rituální a náboženské praktiky vedoucí k celoživotnímu zmrzačení. Ve vyspělých zemích se o těchto praktikách donedávna příliš nehovořilo, avšak díky pokrokovým lidem z rozvojových zemí se podařilo na problém upozornit a úmluva tyto úkony prakticky zakazuje.

Náměty:

Zkus zjistit, co ohrožuje zdraví dětí v okolí tvého bydliště – například smog, nebezpečné cesty, špatný úklid, skládky odpadků, nepořádek občanů, rychlá a nebezpečná jízda vozidel... Výsledky svého pozorování si zaznamenej, nebo i zakresli do mapky. Pak se s kamarády vypravte na tato místa, dohodněte se a udělejte k těmto problémům například plakát, fotovýstavku, zajděte na obecní úřad za starostou nebo odpovědnými členy zastupitelstva. Pozvěte radní na besedu do svého bydliště, do školy, do klubovny, ukažte jim, jak vypadají dětská hřiště i životní prostředí.

Můžete využít i místní nebo regionální tisk, rozhlas a televizi.

Jak můžeš předcházet nemocem – ty sám (sama), jaká je v tomto směru úloha státu, obce?

Co pro člověka znamená zdraví a co je zdravý způsob života?

Kdo je za tvé zdraví odpovědný?

Kde hrozí tvému zdraví největší nebezpečí?

Které je tvoje nejoblíbenější jídlo a jaké jídlo považuješ za zdravé?

Co si myslíš, že nejvíc ovlivňuje rodiče při rozhodování o počtu dětí v rodině?

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.
3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut „kafala“ podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Postižené děti

Duševně nebo tělesně postižené děti mají právo na plnohodnotný a řádný život v takových podmínkách, které by jim zabezpečily důstojnost, podporovaly jejich sebedůvěru a umožnily jim aktivně žít ve společnosti.

Postižené děti mají právo na zvláštní péči v závislosti na zdrojích. Státy jsou povinny zabezpečit dítěti a osobám, které se o ně starají, pomoc odpovídající stavu dítěte. Podle možnosti státu má být tato pomoc bezplatná a je určena k tomu, aby dítě mělo přístup ke vzdělání, k profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě na zaměstnání.

Cílem pomoci je dosáhnout co největšího zapojení dítěte do společnosti a co možná nejvyššího stupně rozvoje osobnosti. Čím je postižené dítě lépe vybaveno pro soběstačnou existenci, pochopitelně v závislosti na míře svého postižení, tím plnohodnotnější a spokojenější je jeho život. A samozřejmě se tím také snižují zpětné náklady společnosti na pomoc. Proto se v současné době tolik hovoří o potřebě pokud možno co nejvíce zapojit postižené mezi zdravé.

Náměty:

Zkus se zamyslet nad tím, co všechno bys nemohl(a) podnikat, kdybys byl(a) trvale upoután(a) na invalidní vozík. Napiš si to a promluvte si o takové situaci doma s rodiči, ale také s kamarády.

Zkus si navodit situaci některých postižených dětí: zahrajte si „na slepou bábu“, odezvějte se zacpanýma ušima to, co říkají kamarádi (podle tvaru a pohybu rtů), zkuste některé běžné úkony jen jednou rukou (zavázat si tkaničky u bot, oblékat si části oděvu ap.), hrajte třeba košíkovou jednou rukou...

Viděl(a) jsi někdy televizní nebo filmovou reportáž o sportovních akcích a olympiádách zdravotně postižených?

Znáš někoho, kdo je tělesně nebo duševně postižený?

Jak by ses choval(a) k handicapovanému spolužákovi? Myslíš, že byste ho dokázali přijmout mezi sebe – a nejen ve škole?

Co potřebují postižené děti od rodiny, spoluobčanů, státu?

Zkuste si ve třídě, v oddíle, klubu popovídat o tom, který druh postižení (hluchota, slepota, celková ochmutí...) nejvíce ztěžuje plnohodnotný život člověka.

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují.
3. Uznávající zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možnosti bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je určena k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Ochrana dětí bez rodin

Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí, nebo takové, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Součástí této pomoci může být též předání do výchovy, osvojení jinou rodinou a v nutných případech pak umístění do zařízení pro péči o děti. Tím může být dětský domov, vesničky SOS a podobně. Přitom však je třeba respektovat i etnický, jazykový, náboženský či kulturní původ dítěte.

Smyslem tohoto ustanovení je vytvořit pro dítě prostředí co nejbližší rodině a respektovat přitom jeho dosavadní jazykové a kulturní prostředí, nevytrhnout je odtud násilně a bezohledně.

Náměty:

Co ti říká pojem „vesničky SOS“? Jakou má souvislost s mezinárodní radiotelegrafní značkou SOS, která vznikla z anglického „Save Our Souls“, čili česky „zachraňte naše duše“ a používá se nejen při lodních, ale i jiných katastrofách?

Můžeš být například členem přátel vesničky SOS nebo jinak pomáhat těmto zařízením?

Slyšel(a) jsi někdy slovo „pěstoun“? Zkus co nejpřesněji vysvětlit význam i poslání pěstounů.

Je ve vašem okolí nějaký dětský domov? Připravili jste pro děti z tohoto domova nějakou akci s vaší třídou, oddílem, klubem?

Bylo by správné, aby dítě, které bylo například do deseti let vychováváno v arabském světě, bylo na dokončení výchovy předáno do Evropy? Mohlo by mu to po návratu přinést nějaké problémy, a jaké?

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření:
  - a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti;
  - b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče;
  - c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiného také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí;
  - d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu;
  - e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, a aby měly přístup ke vzdělání a byly podporovány při využívání těchto základních znalostí;
  - f) k rozvoji osvěty a služeb v oblasti preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.
4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Ochrana před násilím a zanedbáváním

Státy jsou podle Úmluvy povinny učinit vše pro to, aby děti byly chráněny před jakýmkoli tělesným a duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního. Dále před zanedbáváním, nedbalým zacházením, trýzněním a vykořisťováním, ať už jsou v rodičovské péči obou rodičů nebo jen jednoho.

Napomáhat tomu mají ochranná opatření, v případě nutnosti zahrnující účinné postupy k tvorbě sociálních programů, jejichž účelem je poskytnout dítěti potřebnou podporu. A také těm, kteří se o dítě starají. V opačném případě, a k tomu dochází i u nás, trestní právo velmi přísně postihuje zanedbání péče o dítě. K nápravě je však často zapořebí pomoci jiných lidí, kteří se zanedbanými nebo týranými dětmi přijdou do styku.

Náměty:

Dovedl(a) by ses zastat svých kamarádů a spolužáků, které jejich rodiče zanedbávají, zneužívají nebo dokonce týrají? Jakým způsobem? Pohovořte si o tom v kolektivu třídy, oddílu, klubu apod.

Představ si, že jsi rodič a tvé dítě by se dopustilo: krádeže; zbillo výrazně mladší dítě; ihalo, a poškodilo tím pověst celé rodiny. Ty bys byl(a) požádán(a) o jeho potrestání. Jak bys postupoval(a), jaký druh trestu bys zvolil(a)?

Jaké tresty by se neměly používat? Čím bys nikdy své dítě nepotrestal(a)? Které tresty volí v případě nutnosti tví rodiče?

Co dělat, na koho se obrátit, když zjistíš, že v tvém okolí žijí děti: 1. Které jsou doma surově bity i za maličkosti? 2. Jsou často samy doma a bojí se, zatímco rodiče vysedávají v hospodě apod.?

Jak bys odpověděl(a) cizímu člověku, který by tě chtěl odvést do parku, bytu, na odlehlé místo atp.? Co bys případně udělal(a) po rozchodu s takovým člověkem?

Co uděláš, jak se zachováš v případě, že jsi svědkem šikany některého ze spolužáků?

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Odloučení od rodičů

Dítě nesmí být odděleno od rodičů proti jejich vůli. Přesto však může soud o oddělení rozhodnout v případech, kdy je dítě rodiči zanedbáváno nebo dokonce zneužíváno, a jeho rozhodnutí je v souladu s právem. Soud také rozhoduje v případech, kdy rodiče spolu nežijí a je nutno určit, komu dítě svěřit do péče. Dítěti však zůstává právo udržovat osobní kontakty s oběma rodiči, pokud ovšem není v jeho zájmu, aby se s nimi, nebo s jedním z nich, nestýkalo.

Náměty:

To, že se dnes mnoho rodičů rozvádí a soudy pak rozhodují o tom, kterému z nich bude dítě svěřeno, je smutná skutečnost. Nejsou vzácné ani případy, kdy otec usiluje, aby mu přičli do péče syna, zatímco dcera má žít s matkou. Jindy jsou děti svěřovány prarodičům, a konečně i do ústavní péče.

Dokážeš zjistit, jaké okolnosti má při takových rozhodnutích na zřeteli soud? A co by měli vzít v úvahu rozvádějící se rodiče při svých požadavcích na svěřeni dětí do péče? Je správné, aby se ve sporech rodičů staly děti zbrani jednoho proti druhému?

Jak bys postupoval(a) v případě, že bys rozhodoval(a) o osudu dítěte, jehož rodič byl pro trestnou činnost odsouzen do vězení?

Je mezi tvými spolužáky chlapec nebo dívka, jejichž rodiče jsou rozvedeni? Ovlivňuje to nějak tvůj vztah k nim nebo to pro přátelství není podstatné a rozhodující?

Pokud jsi členem nějaké organizace sdružující děti, měl by se váš kolektiv zajímat o kamarády, které trápí, že se jejich rodiče rozvádějí nebo už spolu nežijí. Zkus vymyslet, jak jim pomoci.

Dítě může žít z vážných důvodů v náhradní rodině.

Zkus si představit, že si musíš vybrat jen jednoho ze svých rodičů. Určitě by to bylo složité rozhodování. Koho by sis vybral(a)? A proč?

Myslíš si, že by náhradní rodiče měli dítěti sdělit, že nejsou jeho pravými rodiči?

Děti mají právo na volný čas, na ochranu před vykořisťováním a škodlivou prací

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména:
  - a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;
  - b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;
  - c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Zachování života a rozvoj dítěte

Úmluva žádá, aby státy uznávaly přirozené právo každého dítěte na život. Měly by proto v nejvyšší možné míře zabezpečit zachování života dítěte a jeho rozvoj. Vždyť právo na život je to nejzákladnější právo každé lidské bytosti, které vždy a za všech okolností musí být co nejpřísněji hájeno.

A přece jsou přinejmenším dva velice sporné případy, kdy se hovoří o možnosti toto právo na život nedodržet. Je to trest smrti a umělé přerušení těhotenství. Uložit trest smrti zakazují právní řády naprosté většiny států, nicméně některé země ho stále ještě za nejtěžší trestné činy ukládají. U nás je trest smrti zrušen úplně.

A jak je to s umělým přerušením těhotenství? Problém spočívá především v přesném určení okamžiku, kdy se ze zárodka stává lidská bytost chráněná právem na život. Naše Listina základních práv a svobod jen konstatuje, že lidský život je hodný ochrany již před narozením.

Náměty:

Poslechni si zpravodajství v rozhlasu či v televizi, proči si noviny a hned pochopíš, jak často a jakým způsobem je život dětí ve světě ohrožován. Hlad, válka, terorismus, dopravní nehody, ale i špatné zacházení... To jsou jen ty neznámější a nejčastější příčiny.

Pohovořte si znovu na toto téma v kolektivu své třídy, v oddíle či v klubu. Zkuste také připravit relaci do školního rozhlasu, napište o tom do svého časopisu, udělejte vývěsku. Nezapomeňte však z toho vyvodit i určitý závěr – dá se s tím něco udělat? Jak se můžete připojit vy, chlápci a děvčata?

Zjistí si, zda máte u vás na hřbitově koutek s hroby tzv. „nekřtěňátek“ a co to znamená. Starší lidé vám o tom jistě budou rádi vyprávět.

Slyšel(a) jsi o tom, jak zacházeli se slabými, nedokonale vyvinutými dětmi ve starověké Spartě? Myslíš si, že se něco podobného opakuje i v novodobé historii?

Znáš některý stát, v němž lze udělit trest smrti? Za jaké je to zločiny?

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Zákaz diskriminace

Státy se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená Úmluvou každému dítěti, a to bez jakéhokoli rozlišování (diskriminace) na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení, ale i národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné či duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte, ale také jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

Státy se rovněž zavazují, že děti nebudou diskriminovány nebo trestány za činnost nebo přesvědčení, názory či postavení svých rodičů, případně zákonných zástupců a členů rodiny.

Všechna tato práva se vztahují dokonce i na ty děti, které pobývají na území státu jenom dočasně, protože tu jejich rodiče pracují a nejsou občany státu, případně jsou v cizím státě jako uprchlíci.

Tento článek je vlastně základním principem ochrany práv dítěte. Znamená to, že absolutně všechny děti musí mít stejná práva, bez ohledu na důvody a hlediska.

Náměty:

Diskriminace je jev, který bohužel provází lidstvo snad celou jeho existencí. Setkáváš se s ní i dnes, nebo si vzpomeneš na příklady z naší historie, ať dávne či nedávne? Myslíš si, že už jsi byl(a) někdy diskriminován(a)?

Znáš nějaké hnutí nebo skupiny, které hlásají a prosazují diskriminaci dětí, mládeže, ale i dospělých? Souhlasíš s nimi nebo je odsuzuješ? Udej důvod, proč souhlasíš, nebo proč je odsuzuješ.

Zjisti, zda u nás existují dětské organizace, které svým členům přiznávají jejich práva.

V případě, že by některá parta nebo organizace mezi sebe nechtěla přijmout dítě jiné národnosti nebo rasy, je to diskriminace – a jaká?

Stalo se ti, že jsi viděl(a) děti, které se posmívaly spolužákovi, jehož rodič byl ve výkonu trestu, nebo ho nechtěly mezi sebe přijmout? Myslíš si, že to bylo správné? Jaké cizí slovo pro jejich chování použiješ?

Znáš některé národnostní menšiny na území naší republiky? Jaké?

Je ve vaší třídě nebo škole dítě jiné národnosti? Chováte se k němu stejně jako k ostatním dětem?

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby:

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby osoby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Definice dítěte

Známe to všichni. Když je třeba něco zařadit, dozvíme se, že už jsme velcí a všechno hravě zvládneme. Ovšem večer, když se chceme dívat na film, musíme jít spát, protože jsme malí a máme na to ještě dost času. Tehdy si ve skrytu duše umiňujeme, že až budeme dospělí, tak všem ukážeme. Ale kdy to vlastně přijde, ta dospělost?

Nutno poznamenat, že ne ze dne na den. Na světě neexistuje nikdo, kdo by šel večer spát jako dítě a ráno vstával jako dospělý člověk. Dospělost je pojem z oblasti psychologie a označuje ukončení procesu přerodu v dospělého jedince. Obecně můžeme říci, že člověk dospívá mezi 15. až 18. rokem věku, kdy se mění tělesně a dozrívá i duševně. Protože se každý člověk vyvíjí jinak, je někdo dospělý dávno před svými osmnáctinami, někdo třeba až ve dvaceti.

V praktickém životě ale s pojmem „dospělost“ nevystačíme. Představte si, že by v zákoně stálo, že právo volit má každý dospělý člověk. Jak by se to určovalo? Někdo se cítí být dospělým ve dvanácti, někomu by se hodilo být dítětem ještě ve třiceti. Proto si musí každý stát ve svých zákonech jasně určit hranici, od které se člověk stane dospělým se všemi právy a povinnostmi. Právo ale nezná pojem „dospělost“, ten opravdu přenechme psychologům, právo používá pojem „zletilost“.

V ČR je zletilý každý občan, který dosáhne 18 let věku (někdy se také říká „plnoletý“).

Být zletilý znamená mít plnou občanskoprávní a trestněprávní odpovědnost. Mohu si tedy o sobě sám rozhodovat, koupit si auto, jít k volbám, oženit se. (Jedinou výjimkou z občanskoprávní zodpovědnosti je to, že nemohu být volen do některých orgánů, kde je předepsána určitá věková hranice. A tak z nás v osmnácti nemůže být ještě ani poslanec, ani senátor, ani prezident.)

Může být někdo zletilý, třebaže mu ještě není osmnáct? Ano, náš právní řád povoluje jedinou výjimku, a tou je sňatek. Jestliže chcete uzavřít sňatek, musíte být zletilí, a jestliže je sňatkuchtivá osoba mladší 18 let, pak musí požádat soud o nabytí zletilosti, zploletnění.

Úmluva o právech dítěte zakotvuje práva dětí, tedy všech nezletilců do 18 let věku.

Náměty:

Každé dítě je pro budoucí život vychováváno a připravováno zprvu rodiči, případně i příbuznými, později pak také učiteli a vychovateli. Kdo a jak připravoval tvé rodiče na budoucí roli otce a matky? Myslíš, že svůj úkol zvládají dobře? Zkus si sepsat povinnosti a práva, které mají tví rodiče vůči tobě, a seřaď je podle důležitosti tak, jak je chápeš ty.

Dokážeš si vzpomenout, zda máš ty nějaká práva a povinnosti vůči svému okolí?

Každé dítě má právo mít a znát svá práva. Každý člověk má také právo jednat na obranu svých práv. Co si vlastně představuješ pod pojmem „mít právo“?

Jak by měl člověk jednat na obranu práv svých nebo jiné osoby?

Zopakuj si, jaký je rozdíl mezi dospělostí a zletilostí.

Zjisti si, zda existují státy, v nichž je hranice zletilosti jiná než v České republice.

Je rozdíl mezi postavením dětí a dospělých ve společnosti? Vzpomeň si na příklady z vlastního života, kdy s tebou bylo jednáno jinak než s dospělou osobou.

Úmluva o právech dítěte – Dovakeriben pal le čhaveskere čačipena

Vydal © Pionýr v doplňkové ediční řadě 4 v roce 2007

Vydání 1.
Náklad 950 ks

Publikace byla vydána díky podpoře Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
www.msmt.cz

ISBN 978-80-87031-15-5